

Ο Θεμελιώδης Οικονομικός Νόμος της Ζώνης του Ευρώ και ο Αριστερός Καιροσκοπισμός*

Θεόδωρος Μαριόλης

Καθηγητής Πολιτικής Οικονομίας, Πάντειο Πανεπιστήμιο, και πρόεδρος του Ινστιτούτου Κοινωνικών Ερευνών Δημήτρης Μπάτσης

«Είναι πιθανό πως οι ίδιοι αυτοί κύριοι, οι οποίοι έχουν επικρίνει, έως τώρα, την μετατροπή-μεταμόρφωση της ποσότητας σε ποιότητα ως μυστικισμό και ακατανόητο υπερβατολογισμό, θα δηλώσουν, τώρα, ότι είναι όντως κάτι τελείως αυτονόητο, ασήμαντο και κοινότοπο, το οποίο αυτοί το εφαρμόζουν προ πολλού, και, επομένως, τίποτε το καινούριο δεν έμαθαν.»

Friedrich Engels, *Η Διαλεκτική της Φύσης* (1883)

1. Εισαγωγή

Είχαμε εγκαίρως προβλέψει ότι οι αριστερίζουσες «εξαγγελίες-διακηρύξεις θα εξατμιστούν όταν έρθουν σε επαφή με την ευρωζωνική πραγματικότητα». Και ήταν αδύνατον να μην έχουν την ίδια τύχη διάφορες άλλες, ομορίζες, καίτοι διαφορετικού προσωπείου («μαρξιστικού» ή, ακόμα, φιλο-«μαοϊκού» ή, γενικώς και αορίστως, «ανατρεπτικού»), ασυναρτησίες. Τώρα, λοιπόν, είναι πρόσφορο να υπενθυμίσουμε τον «Θεμελιώδη Οικονομικό Νόμο» της Ζώνης του Ευρώ, ο οποίος βρίσκεται «πίσω» από τις εξελίξεις.

Με τον όρο «Θεμελιώδης Οικονομικός Νόμος» (ΘΟΝ) ενός συστήματος ορίζεται, εδώ, ο οικονομικός συσχετισμός δια του οποίου εκφράζεται η ειδοποιός διαφορά αυτού του συστήματος. Ο ΘΟΝ συνιστά το «κλειδί» για τον προσδιορισμό και συνολοκλήρωση όλων των άλλων οικονομικών συσχετισμών, οι οποίοι ενέχονται στο σύστημα. Οι άλλοι συσχετισμοί αποτελούν, επομένως, τους «δευτερεύοντες ή επιμέρους» οικονομικούς νόμους, οι οποίοι είτε απορρέουν ή υπερ-καθορίζονται από τον ΘΟΝ. Τέλος, ως «νόμος» ορίζεται ο αναγκαίος (μη-συμπτωματικός) και εσωτερικός (εγγενής) συσχετισμός, ο οποίος προσιδιάζει στην κατάσταση ύπαρξης ευθείας αντιστοιχίας ανάμεσα στο σύστημα και στην έννοιά του. Άρα, ο προσδιορισμός των νόμων ενός συστήματος προαπαιτεί την συγκρότηση της έννοιάς του.

Η συγκρότηση της έννοιας της Ζώνης του Ευρώ (ΖΕ) ήταν αντικείμενο άλλων εργασιών μου (βλέπε, για παράδειγμα, Μαριόλης, 1999, 2012, καθώς

* Εκδοχή του παρόντος παρουσιάστηκε σε συναντήσεις του *Study Group on Sraffian Economics*, τον Μάιο και Ιούνιο του 2015. Η αναλυτική εκδοχή του, περιέχουσα τις απαιτούμενες τεχνικές διευκρινήσεις, επεκτάσεις και αποδείξεις, θα δημοσιευτεί στον υπό έκδοση τόμο: Μαριόλης, Θ. (Επιμ.) (2015) *Μελέτες στο Έργο του Δημήτρη Μπάτση «Η Βαρεία Βιομηχανία στην Ελλάδα». Σχεδιασμένη Καθυπόταξη ή Σχεδιασμένη Ανάπτυξη*; Είμαι υπόχρεος στους Νίκο Ντεμίρογλου, Κώστα Παπουλή, Νίκο Ροδουδάκη και Γιώργο Σώκλη για σχόλια και προτάσεις. Περαιτέρω, ευχαριστώ τον Λευτέρη Τσουλιφίδη για ενδιαφέρουσες παρατηρήσεις και συζητήσεις.

και την σε αυτές παρατιθέμενη βιβλιογραφία). Επίσης, δεν θα επιμείνουμε σε όλες τις συνεπαγωγές του ΘΟΝ. Έτσι, το υπόλοιπο του παρόντος σημειώματος δομείται ως εξής: Στην Ενότητα 2 διατυπώνεται ο ΘΟΝ και εξάγεται η άμεση συνέπειά του, ήτοι ο «νόμος διαφορισμού των ωρομισθίων στη ΖΕ». Η Ενότητα 3 αποτελεί σύντομο σχολιασμό του ΘΟΝ. Τέλος, η Ενότητα 4 είναι συμπερασματική.

2. Ο Θεμελιώδης Νόμος και η Άμεση Συνέπεια

Ως γνωστόν, σε συνθήκες πλήρους απασχολήσεως του επενδεδυμένου κεφαλαίου, το ποσοστό κέρδους μίας, οποιασδήποτε, εθνικής οικονομίας, δύναται να εκφραστεί ως:

$$r = (1 - M) \pi_C \quad (1)$$

όπου το M συμβολίζει το λόγο των συνολικών μισθών του συστήματος προς το προϊόν αυτού (μερίδιο μισθών), το $1 - M$ συμβολίζει, λοιπόν, το μερίδιο των κερδών, και το π_C συμβολίζει τη λεγόμενη μέση παραγωγικότητα του κεφαλαίου.

Η ΖΕ διέπεται από την ελευθερία διεθνούς μετακίνησης των χρηματικών κεφαλαίων, η οποία συνεπάγεται *τάση* διαμόρφωσης διεθνώς ενιαίου ποσοστού κέρδους, r . Άρα, όταν αναφερόμαστε σε δύο τυχούσες εθνικές οικονομίες, Α και Β, της - έννοιας - «ΖΕ», μπορούμε να γράψουμε:

$$r^A = r^B \quad (2)$$

ή, δεδομένης της εξίσωσης (1),

$$(1 - M^A) \pi_C^A = (1 - M^B) \pi_C^B$$

ή

$$(1 - M^A) / (1 - M^B) = \pi_C^B / \pi_C^A \quad (3)$$

Η εξίσωση (3) δηλώνει ότι: Ο λόγος των μεριδίων των κερδών σε οποιοδήποτε δύο εθνικές οικονομίες της ΖΕ ισούται με το αντίστροφο του λόγου των παραγωγικότητων κεφαλαίου αυτών των οικονομιών (βλέπε το Σχήμα 1, όπου οι δύο καμπύλες αντιστοιχούν σε διαφορετικά επίπεδα του ποσοστού κέρδους, με $r_1 < r_2$). Αυτός είναι ο ΘΟΝ της ΖΕ, και έχει μακροοικονομικό χαρακτήρα.

Είναι, επίσης, γνωστό ότι τα μερίδια των μισθών δύνανται να εκφραστούν ως

$$M^K = w^K / \pi_L^K, \quad K = A, B \quad (4)$$

όπου το w συμβολίζει το χρηματικό ωρομίσθιο, και το π_L την μέση παραγωγικότητα της εργασίας. Εισάγοντας τις εξισώσεις (4) στις εξισώσεις (1) και (2), και λύνοντας ως προς το λόγο των ωρομισθίων, λαμβάνουμε:

$$w^A / w^B = (\pi_L^A / \pi_L^B) \{ [1 - (r / \pi_C^A)] / [1 - (r / \pi_C^B)] \} \quad (5)$$

Η εξίσωση (5) εκφράζει το «νόμο διαφορισμού των ωρομισθίων στη ΖΕ». Δείχνει πώς ο διαφορισμός των ωρομισθίων καθορίζεται από το διαφορισμό των παραγωγικότητων και το ύψος του ποσοστού κέρδους. Η εν λόγω εξίσω-

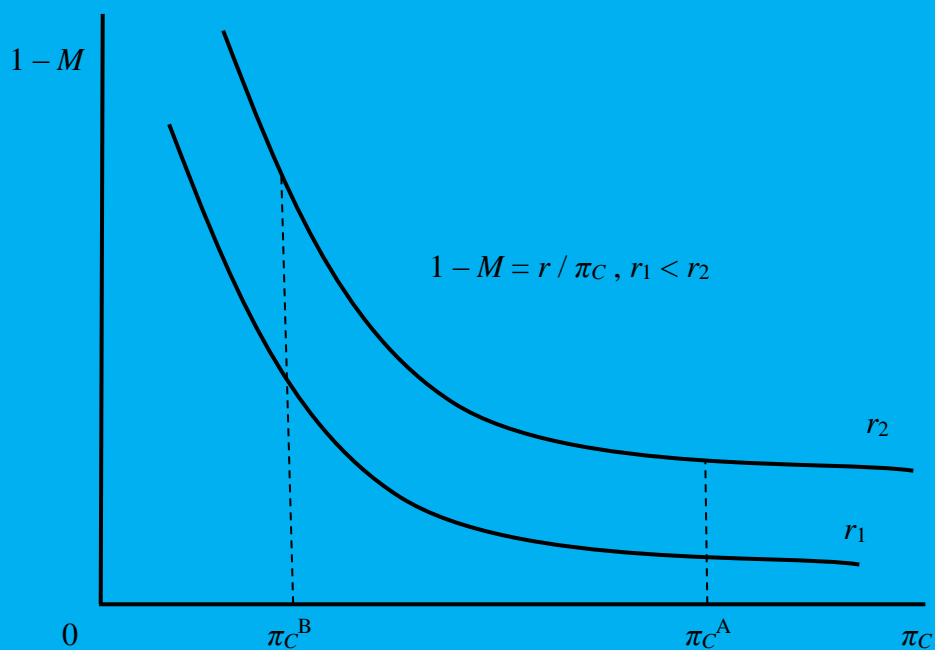
ση απεικονίζεται στο Σχήμα 2, όπου υποτίθεται ότι η οικονομία Α έχει υψηλότερες παραγωγικότητες και, συγκεκριμένα, ότι:

$$\pi_L^A = \kappa \pi_L^B, \pi_C^A = \lambda \pi_C^B, (\kappa, \lambda) > 1$$

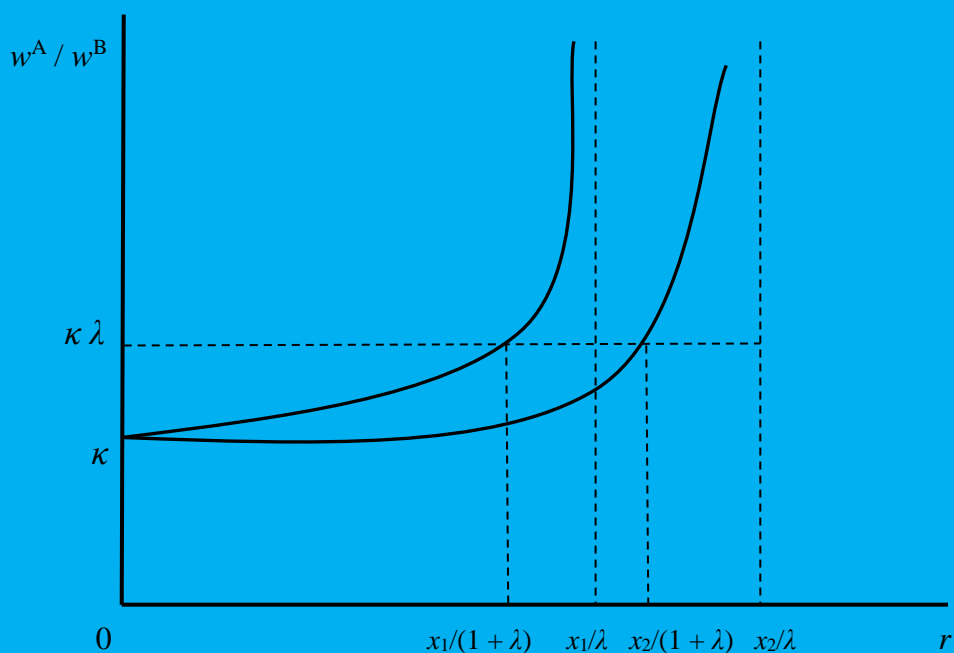
και

$$\pi_C^A = x_1 \text{ ή } x_2, x_1 < x_2, x_2 / x_1 > (1 / \lambda) + 1$$

Το ακόλουθο αριθμητικό παράδειγμα είναι ενδεικτικό: Έστω ότι στην εθνική οικονομία Α τόσο η παραγωγικότητα εργασίας όσο και η παραγωγικότητα κεφαλαίου είναι 2 φορές υψηλότερες από ό,τι στην εθνική οικονομία Β ($\kappa = \lambda = 2$). Έστω, επίσης, ότι στην Α η παραγωγικότητα κεφαλαίου ισούται με 1/4 ή, εναλλακτικά, με 1/3. Τότε, εάν το ποσοστό κέρδους είναι 5%, το ωρομίσθιο στην Α είναι 2.67 ή, αντιστοίχως, 2.43 φορές υψηλότερο από ό,τι στην Β. Εάν το ποσοστό κέρδους είναι 10%, τότε το πραγματικό ωρομίσθιο στην Α είναι 6 ή, αντιστοίχως, 3.5 φορές υψηλότερο από ό,τι στην Β.

Σχήμα 1. Ο Θεμελιώδης Οικονομικός Νόμος της Ζώνης του Ευρώ

Σχήμα 2. Ο νόμος διαφορισμού των ωρομισθίων στη Ζώνη του Ευρώ

3. Σχολιασμός

Βάσει των προηγηθέντων δύνανται να παρατηρηθούν τα εξής:

(i). Στη ΖΕ υφίσταται αντίστροφη αναλογία ανάμεσα στα εθνικά μερίδια των κερδών και στα εθνικά επίπεδα των παραγωγικότητας κεφαλαίου, η οποία συνεπάγεται μονοσήμαντο διαφορισμό των εθνικών ωρομισθίων συναρτήσει των εθνικών παραγωγικότητας εργασίας και κεφαλαίου. Επομένως, οι αριστερίζουσες αιτιάσεις περί συγκριτικά χαμηλών ωρομισθίων στο «Νότο» της ΖΕ (ή, ειδικότερα, στην Ελλάδα), ο οποίος χαρακτηρίζεται από χαμηλότερες παραγωγικότητες, είναι εκτός θέματος.

(ii). Ο νόμος διαφορισμού των ωρομισθίων έχει, με τη σειρά του, ιδιαίτερες συνέπειες για τον καταμερισμό-συνδυασμό εργασίας εντός της ΖΕ. Εδώ, αρκεί να σημειωθεί μόνον το εξής: Οι μισθοί καθίστανται όχι μόνον εξ υπολοίπου μεταβλητή αλλά και κεντρική μεταβλητή για τη ρύθμιση της διεθνούς ανταγωνιστικότητας κάθε εθνικής οικονομίας, από την πλευρά των αρχών εθνικής οικονομικής πολιτικής. Με μία λέξη, δηλαδή, οι εθνικές αρχές δεσμεύονται, αναπόφευκτα, σε συνεχή διαδικασία ανταγωνιστικής μείωσης-συγκράτησης των ημεδαπών μισθών, προκειμένου να σταθεροποιούν ή, ακόμα, προάγουν τη θέση του εξωτερικού τομέα των οικονομιών τους στην ευρωζωνική «πυραμίδα».

Το σύστημα των προαναφερθέντων συσχετισμών και καθορισμών είναι νομοτελειακό και, επομένως, ούτε οι εθνικές αρχές οικονομικής πολιτικής ούτε τα συνδικάτα των εργαζομένων ή των εργοδοτών (ή άλλης μορφής οργάνωση) δύνανται να το μεταβάλλουν, όποιες και εάν είναι οι προθέσεις από τις οποίες

εκκινούν. Το ακριβώς αντίθετο ισχύει: Τόσο οι εθνικές αρχές όσο και τα συνδικάτα είναι αναγκασμένα όχι μόνον να προσαρμόζονται στη λειτουργία και στις συνέπειες του ΘΟΝ αλλά να εγγυώνται την απρόσκοπτη δράση του.

(iii). Σε κατάσταση ισορροπίας ή, εναλλακτικά, όταν οι επιχειρήσεις δεν διαθέτουν ίδια κεφάλαια, το ποσοστό κέρδους ισούται με το επιτόκιο δανεισμού των επιχειρήσεων. Άρα, ο ΘΟΝ αναδιατυπώνεται, αντιστοίχως, ως εξής: Δεδομένου του επιτοκίου δανεισμού των επιχειρήσεων, το οποίο καθορίζεται, σε σημαντικό βαθμό, από το οριζόμενο από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα επιτόκιο των «πράξεων κύριας αναχρηματοδότησης»,¹ ο λόγος των μεριδίων των κερδών σε οποιοδήποτε δύο εθνικές οικονομίες της ΖΕ ισούται με το αντίστροφο του λόγου των παραγωγικότητων κεφαλαίου αυτών των οικονομιών.²

(iv). Όταν μία εθνική οικονομία της ΖΕ δεν ευθυγραμμίζεται με τον ΘΟΝ, εισέρχεται σε κύκλο εξωτερικών ελλειμμάτων, δημοσίων ελλειμμάτων και, τελικά, ύφεσης, έως ότου επαν-ευθυγραμμιστεί μέσω της μείωσης των μισθών ή/και της αύξησης της παραγωγικότητάς της.³ Ωστόσο, η κατά σειρά δεύτερη περίπτωση είναι μάλλον απίθανη, για το μεγάλο πλήθος των επιχειρήσεων, στις συνθήκες πλήρους έκθεσης στον διεθνή ανταγωνισμό, οι οποίες ισχύουν στη ΖΕ. Εξάλλου, όπως έχουμε υποστηρίξει αρκετές φορές, στόχος των «αρχιτεκτόνων» της ΖΕ είναι η επιβίωση μόνον των τεχνικοοικονομικά προηγμένων επιχειρήσεων. Διότι έτσι, και μόνον έτσι, δηλαδή μέσω σοσιαλ-«δαρβινιστικής» διαδικασίας εκκαθάρισης των «αδυνάμων», θα διαμορφωθεί μία ευρωπαϊκή οικονομία ενιαίου νομίσματος, η οποία θα είναι σε θέση (α) να μεταβεί στο στάδιο της «Πολιτικής Ενοποίησης» κατά – κεφαλαιοκρατικά – ευσταθή τρόπο, και (β) να ανθέξει επιτυχώς στον ελεύθερο, παγκοσμιοποιημένο, ανταγωνισμό, ο οποίος προάγεται, ιδιαιτέρως τα τελευταία 20-25 χρόνια, από τις άρχουσες τάξεις των πλέον κεφαλαιοκρατικά προηγμένων εθνικών οικονομιών και από αντίστοιχους υπερεθνικούς οργανισμούς (π.χ. Π.Ο.Ε., Δ.Ν.Τ., Π.Τ., Ο.Ο.Σ.Α.), στους οποίους έχει ανατεθεί ο ρόλος του συντονισμού και επιτήρησης του εν λόγω ανταγωνισμού.⁴ Άρα, οι αριστερίζουσες αιτιάσεις περί του ότι οι εφαρμοζόμενες οικονομικές πολιτικές στη ΖΕ, και ιδίως στο

¹ Βλέπε, για παράδειγμα, Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (2002).

² Αυτή η προσέγγιση του ζητήματος μπορεί να αναπτυχθεί περαιτέρω, εάν ληφθεί υπόψη η «νομισματική θεωρία προσδιορισμού του ποσοστού κέρδους» (Panico, 1988, και Pivetti, 1991), η οποία συγκεκλήθη επί υπόδειξης του Staffa (1960, p. 33) περί προσδιορισμού του ποσοστού κέρδους εκτός του συστήματος παραγωγής και, συγκεκριμένα, από το επίπεδο των χρηματικών επιτοκίων.

³ Αυτή η επαν-ευθυγράμμιση είναι ό,τι μας επιβλήθηκε (από την ακρισία μας αλλά και μέσω «πλύσης εγκεφάλου») να αποκαλούμε «ελληνική κρίση ή κρίση της ελληνικής οικονομίας ή ευρωπαϊκή κρίση». Κάποιοι, μάλιστα, περνώντας στην «πέμπτη διάσταση», την ταυτοποίησαν ως «παγκόσμια κρίση του καπιταλισμού». Ποια στοιχεία, θεωρητικά και εμπειρικά, στηρίζουν αυτήν την ταυτοποίηση; Δεν μπόκαν στον κόπο, ακόμα, να τα προσφέρουν.

⁴ Για τους οικονομικούς συσχετισμούς, οι οποίοι ενέχονται στα προαναφερθέντα, βλέπε Μαριόλης (2011).

«Νότο» της, αποτελούν προϊόντα παραλογισμού ή εθελουφλίας, είναι όχι μόνον άνευ αντικειμένου αλλά και εσφαλμένες.

(v). Εάν υποθέσουμε ότι (α) μία οικονομία έχει υψηλότερες παραγωγικότητες κεφαλαίου και εργασίας ως προς την άλλη, και (β) λόγω της ελεύθερης διεθνούς μετακίνησης του εργατικού δυναμικού, εξισώνονται τα ωρομίσθια, ήτοι $w^A / w^B = 1$, τότε η εξίσωση (5) καθίσταται ασυμβίβαστη, ανεξαρτήτως του ύψους του ποσοστού κέρδους (ή του επιτοκίου). Το «ασυμβίβαστο» επιλύεται ως εξής: συνεπεία της εξίσωσης των ωρομισθίων (και της προγενέστερης εξίσωσης των ποσοστών κέρδους), ισχύει, πλέον, ο «νόμος των απολύτων πλεονεκτημάτων», και, έτσι, η παραγωγή διεθνώς εμπορεύσιμων εμπορευμάτων διενεργείται μόνον στη χώρα υψηλότερης παραγωγικότητας.

4. Συμπερασματικές Παρατηρήσεις

Στο παρόν σημείωμα εκτέθηκε ο Θεμελιώδης Οικονομικός Νόμος της Ζώνης του Ευρώ: Για δεδομένο ύψος του ποσοστού κέρδους (ή, εναλλακτικά, του επιτοκίου), ο λόγος των μεριδίων των κερδών σε οποιεσδήποτε δύο εθνικές οικονομίες της ΖΕ ισούται με το αντίστροφο του λόγου των παραγωγικότητων κεφαλαίου αυτών των οικονομιών. Επίσης, εντοπίστηκε, ως άμεση συνέπεια αυτού του νόμου, ο διαφορισμός των εθνικών ωρομισθίων συναρτήσει του διαφορισμού των εθνικών παραγωγικότητων και του ύψους του ενιαίου ποσοστού κέρδους (ή επιτοκίου).

Τόσο οι εθνικές αρχές οικονομικής πολιτικής όσο και τα συνδικάτα (εργαζομένων και εργοδοτών) είναι αναγκασμένα όχι μόνον να προσαρμόζονται στον Θεμελιώδη Οικονομικό Νόμο αλλά να εγγυώνται την απρόσκοπτη δράση του. Αυτή η δράση έρχεται, ωστόσο, σε αντίθεση με τα συμφέροντα (i) των χωρών (και περιφερειών) χαμηλής παραγωγικότητας, και (ii) της ευρωπαϊκής εργατικής τάξης, στο σύνολό της. Συνεπώς, η υπεράσπιση των συμφερόντων τους βρίσκεται μόνον εκτός της ΖΕ.

Η εμπειρική έρευνα δεν είναι σε θέση να ανατρέψει τους εδώ εξαχθέντες συσχετισμούς, αλλά μόνον να προσφέρει χρήσιμες εκτιμήσεις για την ποσοτική διάστασή τους. Στην χειρότερη περίπτωση θα δείξει το βαθμό απόκλισης του υπαρκτού συστήματος από την «ιδανική (ή ιδεατή)» κατάστασή του, η οποία προσιδιάζει στο τρέχον, προτελευταίο, στάδιο της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης.

Τέλος, δεν απαιτείται να τονιστεί ότι ο Θεμελιώδης Οικονομικός Νόμος της ΖΕ δεν είναι αιώνιος, αλλά – όπως κάθε νόμος τέτοιου είδους – μεταβατικός. Όταν η ευρωπαϊκή ολοκλήρωση εισέλθει στο τελευταίο στάδιο της, όπου θα ισχύει, όλο και περισσότερο, η – ήδη ενεργοποιημένη – τάση διάμορφωσης διεθνώς ενιαίου ωρομισθίου (ανά είδος εργασιακής δύναμης), ο εν λόγω νόμος θα δώσει τη θέση του σε αυτόν των «απολύτων πλεονεκτημάτων».

Τότε, λοιπόν, στις χώρες (και περιφέρειες) χαμηλής παραγωγικότητας, σημαντικό (και, μάλιστα, το πλέον καθοριστικό για την μακροχρόνια ανάπτυξή τους) τμήμα του *εναπομείναντος* τομέα παραγωγής διεθνώς εμπορεύσιμων εμπορευμάτων δεν θα είναι σε θέση να επιβιώσει στον ανταγωνισμό, ακόμα και εάν το ευρωζωνικό ωρομίσθιο καταστεί ίσο με το μηδέν.

Όσοι εγκαλούν τον αριστερό καιροσκοπισμό σφάλλουν, γιατί παραβλέπουν την υλική βάση της ύπαρξής του και τον επακόλουθο, αντικειμενικό ρόλο του. Αυτός ο – γνωστός από την ιστορία της «*πρώτης παγκοσμιοποίησης*» (1870-1914) – ρόλος, ναι, είναι αιώνιος.

Αναφορές

Ελληνόγλωσσες

Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (2002) Η διαχείριση ρευστότητας από την ΕΚΤ, *Μηνιαίο Δελτίο της ΕΚΤ*, Μάιος 2002, σσ. 43-57.

Μαριόλης, Θ. (1999) Ευρωπαϊκή Οικονομική και Νομισματική Ένωση, στο: Θ. Μαριόλης και Γ. Σταμάτης (1999) *Ο.Ν.Ε. και Νεοφιλελεύθερη Πολιτική*, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα.

Μαριόλης, Θ. (2011) *Ελλάδα, Ευρωπαϊκή Ένωση και Οικονομική Κρίση*, Αθήνα, Matura.

Μαριόλης, Θ. (2012) Εγκώμιο στο Ευρώ, στο: Μέτωπο Αλληλεγγύης και Ανατροπής (2013) *Ο Μόνος Δρόμος είναι ο Δεύτερος Δρόμος. Ευρώ ή Δραχμή; Σχέδιο Β*, Επιμέλεια έκδοσης: Α. Αλαβάνου, Αθήνα, Δ. Κοροντζής.

Ξενόγλωσσες

Panico, C. (1988) *Interest and Profit in the Theories of Value and Distribution*, London, Macmillan.

Pivetti, M. (1991) *An Essay on Money and Distribution*, Basingstoke, MacMillan.

Sraffa, P. (1960) *Production of Commodities by Means of Commodities. Prelude to a Critique of Economic Theory*, Cambridge, Cambridge University Press (ελληνική έκδοση (1985): Θεσσαλονίκη, Σύγχρονα Θέματα, Προλογικό Σημείωμα: Γ. Κριμπάς, Μετάφραση: Σ. Βασιλάκης).